

CZASZA (121) sb f

Oba a jasne (w tym w pierwszym 5 r. błędne znakowanie).

sg N czasza (37). ◇ G czasie (8). ◇ A czaszę (38) [w tym: -e (1)]. ◇ I czaszą (10). ◇ L czaszy (9).
◇ pl G czász (10). ◇ A czasie (8). ◇ I czaszami (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Naczynie do płynów, przeważnie niewielkich rozmiarów, służące do picia; crater patera Mącz, Calep, Cn; concha, phiala, trulla Mącz, Cn; batiola Calep, Cn; amphora, ampulla, metreta, nidus, nimbus, scyphus, tympanum Mącz; obba Calep; cratera, galeola Cn (114) : W cząfy kthorą gościom dáią/ Trzy síły w niey powiádáią: Pierwízać íeft ku pósileniu/ Wtora ku vwefeleniu. *BierEz* D4, G4 [2 r.]; Bo cóc po wielkich mífach gdy ná máley dofyć/ Albo gdy czáfzá pełna/ przecz mařz w cebrze nořić. *RejWiz* 18, 131; Amiáfłóć tego Morzá byłá ná dłoń. A kray íego/ íákoby kray v czáfłe [quasi labium calicis] *Leop* 3.Reg 7/26, *Iudic* 5/25, 4.Reg 25/14, 3.*Esdr* 2/13, *2v; On powiedzwał/ íuż íie wy o febrę ítáraycie/ A prágníenia chociaý ták przy mnie záníechaycie. Bo gdyć febrá odeydzýe/ prágníenie ía zgáfzýe/ A mam ná to íófnowá/ o trzech vchoch czáfzýe. *RejFig* Aa8v, Bb4, Ee; *RejZwierz* 51; Piiá wíno czáfzámi [in phialis]/ á pomázuiá íię kofzthownemi máściami: á niechcá żáłowác trápienia íozefowe⁸⁰. *BibRadz* Am 6/6, Num 7/37, 43, 49, 55, 61, 67, *Hebr* 9/4; *BielKron* 344, 427v; Qui potitare solitus est patera aurea, Który íie zwykł nápiyác złotá czáfzá. *Mącz* 316a, 8a, c, 246d, 247b, 297c (11); Albo wody w czáfzy ná pierśiach poftáwić/ íeftli dufzá/ nie ítánieć ípokoíem. *SienLek* 60v; *GórnDworz* Aa8v, Hhv; Przy kominie z grzanká czáfzá/ íeft rodzona ciotká náfzá. *RejZwierc* 237, 111, 204, 237, 248v; *KochMon* 29; Y wziáł Moízeřz połowicý krwie y wláł do czáfz [in crateribus] *BudBib* Ex 24/6, Num 7/13, 19, 25, 31, 37, *Is* 22/24; To íeft/ íż oczýścíaćie co znadworza czáfze y krzynowá y mífy. *BudNT* przedm b6, *Mar* 7/8, 10/38, 39; *PaprPan* I, Z4v; *KochPs* 33, 176; Nákarمیę was z mlekiem káfze Y miod dam píć/ z złotey czáfze. *MWilKHist* G2; *KochJez* A3, A3v; *KochFr* 92, 101; *KlonŻal* E4; *KochBr* 151; *KochWz* 139 [2 r.]; *KochPieś* 48; *KochSob* 66; *Calep* 125b, 267a, [712]a, 762b; *KochPij* C4; *WyprPl* Cv; *LatHar* 325; Pokoy máć winná ípłodził/ y wzdýte íágody Wycísl/ íkąd leie w czáfzýe Syn Oycu mořzcz młody. *RybGęśli* B2, B3; A síedmi ánióloom/ máíaycm síedm plág oftátecnych/ dáíá síedm czáfz pełnych gniewu Bożego. *WujNT* *Apoc* 15 arg, s. 287, *Apoc* 5/8, 15/7, 16 arg, 16/2 (14).

czasza czego (10): *BierEz* D4v; *BibRadz* 1.Reg 19/6; *SienLek* 17; *RejPos* 308v; *HistHel* C3; Bo ktokolwiekby was nápoíl czáfzá wody [poculum aquae] wimíę moie/ żeścíe Chrířtuřowi/ prawdziwie mowíę wam nie vtráci zapláty íwey *BudNT* *Mar* 9/41 [przekład tego samego tekstu *RejPos* 308v]; *ModrzBaz* [38]v; *KochPs* 75, 112; *WujNT* *Apoc* 16/1.

czasza do czego (2): Patera, Czáfzá do picia. *Mącz* 284a, 67b.

W charakterystycznych połączeniach: czasza sosnowa (2), *srebrna* (13), *złota* (11); *ze złota*.

Wyrażenia: »czasza pocieszenia« = *wino, które posyłano osieroconej rodzinie po śmierci kogoś bliskiego* (1): áni íię będá nápáwác z czáfze poćíeszenia [neque dabunt potum eis calicem consolationum] po oycu y máthce íwoiey. *BibRadz* *Ier* 16/7.

»stołowa czasza« (1): Chcąc nietylko ítołowá czáfzá Pánu íwemu/ Lecz téz y oftrá ízábłá kredencowác íemu *KochJez* A3v.

»czasza wodna« (3): á teras profzę (cię) wezmi olzczep/ który v głowy iego/ y czáfzę wodną [scyphum aquarum]/ á poydziem łobie. *BudBib* 1.Reg 26/11, 1.Reg 26/12, 16.

Szeregi: »kubek abo czasza« [szyk 1 : 1] (2): *Calix*, kielich/ ráczy niżli kubek ábo czáfzá/ gdzie rzecz iest ábo o Sákrámenće ołtarznym/ ábo też o męce. *WujNT przedm* 22, *przedm* 8.

»kufel (a. kuflik), (i) czasza« (2): Aleć gdy go ia przepłofzę Porzucić kufel [!] y czáfę. *RejKup* h6; *Mqcz* 62c.

2. Przedmiot o kształcie wklęsło-wypukłym (3) : Też wołk z rożanym oleykiem rozpułzczony, á z niego vczynić iakoby czáfę/ albo tak przyłóżyć na mółzną bolącą/barzo pomaga *FalZioł* V 87v; *Mozg/* niegdy rozumu łtolec/ choć w kościáney czáfzy [...] *Brzydká żábá opánuie KlonŻal* C3v [możliwa także interpretacja jako wtórne aug. od „czaszka”].

a. Szczyt, wierzch (1) : Vyźrzał że ku Tybrowi kámieništa łkálá/ Nápadłzy łię/ od gory znácznie odewłtálá: Dużą ręką potężnie zá ryłę závádzil/ Ták iż z mieyfcá dawnego pułgory wyłádził. Spádlá z gory wyfokiey w wodę oná czáfzá: A odkryłá ciemny gmách onego łzáláłzá. *KlonWor* 24.

3. Muszla mięczaka zwanego Murex brandaris L. (Rost) (2) : Purpurá iest rybá/ ktora czáfze nofi ná łobie/ łniey łok biorą którym drogie łzáty fárbuią. *BielKron* 267; Nie dáleko od nich łá mieyfcá/ to iest trzy dni iázdy/ gdzie wybieráią czáfze z morzá z wielkimi perlámi. *BielKron* 267 v.

4. astron. Nazwa gwiazdozbioru w konstelacji Hydry (2) : tu iálnéy Hydry zátoczenie. Tu czáfzá/ y czarnégo kruká połózenie. *KochPhaen* 19, 17.

Synonimy: 1. *ampuła, kruż, kubek, kufel, kusz.*